SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

Nemzetközi Köz- és Magánjogi Tanszék

OPPONENSI VÉLEMÉNY

Dr. Hoffmann Tamás „The Challenge of Transnational Armed Conflicts" című doktori értekezéséről

Dr. Hoffmann Tamás doktori értekezése a nemzetközi közösség életének egy sajátos és számos nemzetközi jogi aggályt felvető jelensége, az úgynevezett transznacionális fegyveres összeütközés kategóriájának tudományos elemzésére vállalkozik. Minthogy a különböző híradásokban egyre gyakrabban találkozhatunk ilyen jellegű konfliktusokkal, a választott téma aktualitása és a szerző problémaérzékenysége egyaránt vitathatatlan.

A szerző monografikus igénnyel dolgozza fel a doktori értekezés középpontjában álló témát. A bevezetőben ismerteti az elemzés hátterét, módszerét és struktúráját, valamint a transznacionális fegyveres összeütközés fogalmát. Ezt követően áttekinti a fegyveres konfliktusokra irányadó nemzetközi jogi szabályozás alapvető elemeit, feltárja a nemzetközi fegyveres összeütközések és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések téma szempontjából releváns sajátosságait, illetve bemutatja azokat a különleges eseteket, melyek kivételt jelentenek a nemzetközi humanitárius jog objektív alkalmazása alól. Mindezek nyomán részletes elemzés alá vonja a transznacionális fegyveres összeütközésként osztályozható események által felvetett dogmatikai kérdéseket, majd az ekként nyert elméleti megállapításokat esettanulmányok keretében vetíti az államok gyakorlatára. A doktori értekezést a levont következtetések összegzése teszi teljessé.

Módszerét tekintve az értekezés megfelel a tudományos munkákkal szemben támasztott követelményeknek. Az opponens egyetértéssel nyugtázza a szerző deklaráltan pozitivista szemléletét, melyhez az elemzés során – a témával járó egyénközpontú attitűd csábításának és a tudományos objektivitásra gyakorolt torzító hatásainak ellenállva – alapvetően hű marad. Ily módon, bár szemlátomást áthatja a fegyveres összeütközések áldozatai iránti együttérzés, nem téveszti össze a *lex lata* és a *lex ferenda* világát, mely gyakran előforduló hiba a hasonló tárgyú írásokban.

A választott téma komplexitása ellenére a doktori értekezés szerkezete világos és könnyen áttekinthető. A mű belső arányait illetően azonban az opponens nem mulaszthatja el felhívni a figyelmet arra a körülményre, hogy strukturális téren a dolgozat szerkezeti egységeinek csak mintegy fele, terjedelmi téren pedig – az esettanulmányokat is ide számítva – a száznyolcvannégy oldalból csak alig több mint hetven oldal foglalkozik kifejezetten a címben szereplő témával. Bár az elemzés sikeréhez bizonyos előkérdések tisztázása kétségkívül szükséges, tanácsos lenne az arányok majdani kiigazítása.

A doktori értekezés elkészítése során felhasznált tekintélyes mennyiségű külföldi szakirodalom, a nemzetközi szerződések és egyéb dokumentumok, a nemzetközi és nemzeti bírói testületek döntései és az egyéb források hosszú listája meggyőzően bizonyítja a szerző szakmai felkészültségét. A műben található közel hétszázötven lábjegyzet pontos, következetes és visszakereshető. Külön dicséretes, hogy a különböző dokumentumokra való hivatkozásoknál a

szerző az egyre ritkábban alkalmazott hivatalos mintákat követte. Az angol nyelven készült és az angolszász monográfiák hatását tükröző doktori értekezés nyelvezete és stílusa egészen kiváló, hangvétele szabatos és tárgyilagos. Az opponens azonban megdöbbenéssel észlelte, hogy az értekezésben – a szerző saját írásait leszámítva – egyetlen hazai munkára sem történik hivatkozás. Okkal merül fel a kérdés, hogy a szerző feldolgozta-e a témával összefüggő magyar szakirodalmat? Ha nem, ez mivel magyarázható? Mellőzhetőnek ítélte meg a releváns műveket, vagy valamilyen más okból kifolyólag tekintett el ezek igénybe vételétől? Ha viszont merített a magyar szakirodalomból, miért nem hivatkozott az érintett írásokra?

Az opponens nem tud olyan méltányolható körülményről, amely egy hazai doktori iskolában készült értekezés esetén felmentést adna a szerzőnek a magyar szakirodalom felhasználása alól. Mivel a mű vélhetően a külföldi publikálás szándékával készült, magyarázatként merülhet fel a nyelvi különbségek kérdése: Vajon egy külföldi olvasó mennyi hasznát látja a magyar szerzőkre való hivatkozásoknak? Ám az opponens ezt a magyarázatot nem tartja meggyőzőnek. Egyfelől azért nem, mert a hazai szerzők nemcsak magyar nyelven tárták a tudományos közvélemény elé a téma szempontjából hasznosítható gondolataikat, hanem számos idegen – köztük angol – nyelven is. Másfelől azért nem, mert egy hazai doktori eljárásban joggal várható el a jelölttől, hogy a magyar szakirodalom feldolgozása révén is bizonyítsa kutatói rátermettségét, és ezáltal is hozzájáruljon a hazai tudomány fejlődéséhez és a belföldön elért kutatási eredmények minél szélesebb körű megismertetéséhez. Mindezeken túl a szerzőnek is érdekében áll a kollégák munkásságának feldolgozása, hiszen a magyar szakirodalom ignorálásával vagy indokolatlan háttérbe szorításával hosszú távon önmagát távolítja el a hazai tudományos diskurzustól és attól a nagyszerű szakmai közösségtől, melynek egyik tehetséges tagjaként ismerhettük meg.

Az opponens hosszasan mérlegelte, hogy ezek a kérdések és felvetések összeegyeztethetők-e a szerző alkotói szabadságával, és végül úgy ítélte meg, hogy célszerű lenne a felmerült aggályok nyilvános vita keretében történő megnyugtató tisztázása. (Talán felesleges megemlíteni, hogy – bár szakmai érdeklődése és munkássága részben átfed a szerzőével – az opponenst semmilyen önös érdek vagy tudománymetriai megfontolás nem vezérelte a probléma felvázolásánál.)

Az értekezés tartalmáról általában véve elmondható, hogy a szerző kiterjedt ismeretekkel rendelkezik a választott témában és a kapcsolódó egyéb területeken, összefüggéseiben látja és értékeli a problémákat, gondolatmenete logikus és követhető. Megjegyzendő azonban, hogy bár következtetései tudományosan megalapozottak vagy védhetők, a szerző helyenként túlzott mértékben támaszkodik az *ad autoritatem* érvelésre, és mintegy „elrejtőzik" a neves jogtudósok vagy a tekintélyes bírói testületek álláspontja mögé. A különböző nemzetközi büntetőbíróságok gyakori hivatkozási alapként szolgáló döntései kapcsán továbbá kiemelendő, hogy ezek csak korlátozott mértékben alkalmasak az általános nemzetközi jog szabályainak megvilágítására, sőt a testületek tevékenysége alkalmasint éppen a nemzetközi jog fragmentálódását segíti elő. Ugyanez mondható el a bíróságok előtti eljárások – pertaktikai szempontok alapján összeállított – egyéb dokumentumairól is.

Feltételezve, hogy a doktori értekezés könyv formátumban is megjelenik, az opponens az alábbi megjegyzésekkel szeretné segíteni a további munkát:

1. A doktori értekezés címe két kérdés megválaszolását ígéri: Mit jelent a „transznacionális fegyveres összeütközés” kifejezés, és a nemzetközi jog mely előírásainak hatálya alá esik? Elvárható módon a szerző már a dolgozat elején nagyító alá veszi a fogalom-meghatározás kérdését, noha a munkadefiníció megalkotását kívánatosabb lett volna – a bevezetés egyik alpontja helyett – egy magasabb rendű szerkezeti egység keretei között elvégezni (7-11. oldal). Ettől függetlenül örvendetes, hogy a szerző komolyan veszi a definiálás problémáját, melyen lényegében az egész intellektuális vállalkozás sikere áll vagy bukik.

   Szintén méltányolást érdemel, hogy a munkadefiníció kialakítása egyszersmind a transznacionális konfliktusok egyéb fegyveres összeütközés körében történő rendszertani elhelyezésének feladatát is megvalósítja. (Zárójelben említendő meg, hogy az általa felsorolt szereplők közötti konfliktusoknak több kombinációja is elképzelhető, mint ami az értekezésben olvasható. Ezek némelyike életszerű, míg mások nem.) Érdekesség, hogy a szerző egy új fogalmi elemet is bevezet a művelet során, lévén önálló definíciós paraméterré emeli a területi állam beleegyezésének meglétét vagy hiányát. Némi hiányérzetet kelt azonban az olvasóban a „transznacionális fegyveres összeütközés” kifejezés szemantikai elemzésének elmaradása. Ennek keretében egyúttal alkalom nyílt volna azon kérdés megválaszolására, hogy az angol nyelvű terminológiában miért a „*transnational*” és nem a „*transboundary*” jelző szolgál a fegyveres összeütközés sajátos karakterének leírására.

   A szerző adós marad a nem állami szereplők csoportjának részletes vizsgálatával is, mely különös fontosságot nyerhet az elhatárolás során. Konkrétan az alábbi kérdésekre kellene bővebb választ keresni. Hol húzódik a belföldi és a külföldi nem állami szereplők kategóriájának határa? Mi a megkülönböztetés fő ismérve? A tagok személyes kötődése vagy a csoport tevékenységének irányultsága, célállama? Hogyan osztályozandók azok a nem állami csoportok, melyek törzsi, etnikai, politikai, ideológiai vagy vallási alapon szerveződve, több állam polgárait tömörítik?

   Helyes és védhető megoldásként értékelhető ugyanakkor, hogy a doktori értekezés nem tárgyalja az Egyesült Nemzetek Szervezete által vagy egyéb módokon létesített békefenntartó műveletek tevékenységének vonatkozó aspektusait, hiszen ez alighanem szétfeszítette volna az egyébként koherens egészként megjelenő mű kereteit (10. oldal).

2. A nemzetközi fegyveres összeütközések tárgyalásának megkerülhetetlen lépése a háború kategóriájának vizsgálata. Ennek fontosságával a szerző is tisztában van, hiszen első helyen foglalkozik a háború fogalmával, valamint a jogintézmény hajdani és jelenlegi szerepével. Mindössze kiegészítéseként jegyzendő meg, hogy a háború és a hadviselés normatív kereteinek kialakítása nem a középkor terméke: ez a folyamat jóval korábban kezdetét vette, melynek bizonyítékai – részben vallási, részben jogi előírások képében – már a jelentősebb ókori civilizációkban is fellelhetők. (Egy kiváló összegzést lásd Stephen C. Neff: War and the Law of Nations: A General History. Cambridge University Press, Cambridge, 2005.)

   Ide kívánkozik továbbá, hogy az opponens meggyőződése szerint a debelláció nem sorolható a háború jogi értelemben vett lezárását eredményező cselekmények közé (17. oldal). Egy másik állam teljes megsemmisítése és bekebelezése értelemszerűen véget vet az

ellenségeskedéseknek, ám a debelláció inkább egy sajátos területszerzési jogcímként, mintsem a hadiállapot közvetlenül erre irányuló szándékkal történő, szabályszerű lezárásaként kezelendő. Mint ismeretes, a debelláció – a kategória pontos tartalmát övező bizonytalanságok ellenére – eleinte szorosan összekapcsolódott a gyarmatosítással, hiszen roppant kényelmes megoldást kínált az új földek megszerzéséhez: a fegyveres erő útján megsemmisített állam uratlan területté, és így szabad okkupáció tárgyává vált. Noha ez a fajta debelláció a kortárs nemzetközi jogban már súlyos jogsértésnek minősül, a fogalom – jócskán megváltozott tartalommal – mind a mai napig gyakran felbukkan a szakirodalomban és alkalmazása zavaróan következetlen.

Mindazonáltal hangsúlyozni kell, hogy a szerző következtetései teljes mértékben helytállóak: jól mutat rá a háború mint jogintézmény jelentőségének fokozatos csökkentésére, a háború jelentésrétegeinek sokféleségére, valamint a háború és a nemzetközi fegyveres összeütközés kategóriájának egymáshoz fűződő viszonyára.

3. A szerző hosszasan fejtegeti a megszállás jogi természetét, mely meghatározó fontossággal bír a nemzetközi fegyveres összeütközésről alkotott képe és elemzésének további menete szempontjából. Érvelése koherens és megalapozott, így pusztán támogató jelleggel – és a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága által kiadott kommentár kritikájaként – lehet hozzáfűzni a megszállás időbeli kezdetének kérdéséhez azt az egyszerű nyelvtani értelmezés révén leszűrhető tényt, hogy az 1949. évi IV. genfi egyezmény diszjunktív kapcsolatban említi a fegyveres összeütközést és a megszállást, vagyis a két kategória kezdete nem feltétlenül esik egybe (27, 29. oldal). Mindemellett a fegyveres összeütközés és a megszállás kezdetének összemosása az utóbbi kifejezés természetes és szakmai jelentésével is egyaránt összeegyeztethetetlen.

   Az opponens továbbá nehezen tud azonosulni a megszállás jogának kiterjesztő vagy fokozatos alkalmazására irányuló elméleti és gyakorlati törekvésekkel (28-30. oldal). Ezek a törekvések indokolatlanul háttérbe szorítják a megszállásban rejlő területi és hatalmi elemet, a személyek egyes csoportjait megillető védelem eltérő köreinek összemosását és maximalizálását célozzák, és olyan többletkötelezettségeket próbálnak róni az államokra, melyeket azok aligha vállaltak a IV. genfi egyezmény megalkotása és elfogadása során. A jugoszláv törvényszék szerző által hivatkozott ítélete például jelen esetben nem meggyőző, és inkább a releváns joganyag fragmentálódását, mintsem a pontos tartalmát bizonyítja: a megszállás kiterjesztő vagy fokozatos alkalmazásának igazi tesztje nem egy büntetőper, hanem egy államközi jogvita lenne. Az opponens meggyőződése szerint nem a megszállás jogának vannak fokozatai, hanem az egyén védelmének. E védelem szintje a konfliktus lehetséges fázisainak és ténybeli körülményeinek egyedi karakteréhez igazodik, melyből a megszállás csak egy konkrét és szabályozási tekintetben oszthatatlan eset.

4. A népek önrendelkezési jogának gyakorlása keretében vívott fegyveres küzdelem értékelése kiérlelt gondolatokon alapuló és helyes következtetésekkel záruló szerkezeti egység. Az opponens megelégedéssel látja, hogy a szerző figyelembe vette a munkahelyi vitán elhangzott észrevételeket, és ezek fényében pontosította mondanivalóját. Egy ponton azonban az opponens nem érzi kellően alátámasztottnak a szerző véleményét: a nemzeti felszabadító

háború szokásjogi természetének tagadása ingatag alapokon nyugszik (45. oldal). Az opponens megítélése szerint az államok jogi meggyőződése – számos tényező és dokumentum ismeretében – vitathatatlan, és a gyakorlat elismerten szórványos jellege sem kérdőjelezi meg a tárgyalt jogintézmény szokásjogi létét.

Mivel a szerző szemlátomást hiányolja azokat az eseteket, ahol a népek önrendelkezési jogának keretében folytatott küzdelem a nemzetközi fegyveres összeütközések jogának alkalmazhatóságával párosul, megfontolásra érdemes példaként kell feleleveníteni a kelet-timori válságot. Itt a Biztonsági Tanács kifejezetten utalt az önrendelkezés jogával foglalkozó közgyűlési határozatokra és több ízben aggodalmát fejezte ki a humanitárius jog megsértése miatt. Noha a főszerv külön nem minősítette a konfliktust, mindenképpen érdekes, hogy az egyéni büntető felelősségre vonás céljából – a kelet-timori ideiglenes nemzetközi igazgatási misszió által – felállított testületek tárgyi joghatósága a nemzetközi fegyveres összeütközések jogának megsértésére is kiterjedt (UNTAET Regulation No. 2000/15 on the Establishment of Panels With Exclusive Jurisdiction Over Serious Criminal Offences, 6 June 2000). Hasonlóképpen magáért beszél a misszió által életre hívott és az események kivizsgálásával megbízott „*Commission for Reception, Truth and Reconciliation in East Timor*" elnevezésű testület több mint kétezer oldalas jelentése is.

5. A nem nemzetközi fegyveres összeütközések ismertetése hasonlóan jól megírt szerkezeti egység. A történeti háttér korlátozott terjedelméből fakadó félreértések elkerülése végett ugyanakkor megjegyzendő, hogy a felkelők helyzetének tudományos igényű vizsgálata nem Hugo Grotius és Emeric de Vattel munkásságával vette kezdetét (71. oldal). Már a spanyol nemzetközi iskola jeles alakjai – például Balthasar Ayala és Francisco Suárez – is hosszasan értekeztek a nép uralkodóval szembeni háborújának igazságos vagy igazságtalan voltáról, melyet főként az uralkodói hatalom megszerzésének és gyakorlásának módja, valamint az „*omnis potestas a Deo*" maxima tükrében elemeztek. Egyes források szerint azonban az európai szerzők elmaradásban voltak a középkori iszlám jogtudományhoz képest, mely az „*akham al-bughat*" elnevezésű intézmény keretében már korábban elismerte a felkelők sajátos státuszát.

   Az etnikumközi konfliktusok apropóján, a szerző nem volt rest hosszasan taglalni az állampolgárság és a hűség kérdéskörét, mely kétségkívül dicséretes vállalkozás – kiváltképp a téma könyvtárnyi szakirodalmának fényében. Mindazonáltal az ekként nyert megállapítások jórészt kiaknázatlanok maradnak, hiszen kevéssé kötődnek a mű érdeméhez és csak korlátozott mértékben segítik elő a transznacionális fegyveres összeütközések kategóriájának jobb megismerését. Az értekezés esetleges továbbgondolása alkalmával célszerű lenne a szerkezeti egységek közötti kohézió fokának növelése.

6. A nem nemzetközi fegyveres összeütközések és a nemzetközi humanitárius jog objektív alkalmazási körén kívül eső cselekmények értékelése ugyancsak színvonalas és körültekintő. Kiemelendő, hogy a szerző egy új eseményre – a kézirat lezárása idején még javában zajló – líbiai válságra is figyelmet fordított (104. oldal). Pontosításként azonban megemlítendő, hogy a bűnözői csoportok és a kalózok megkülönböztetett jogi megítélése a történelem hajnala óta jelen van az államok gyakorlatában. Példának okáért az ókori rómaiak világosan elkülönítették

egymástól a háború intézményét és az olyan bűnözői csoportok tevékenysége (*latrocinium*) elleni fellépést, melyhez katonai erőt vettek igénybe. Az ellenség és a bűnözők státusza közötti különbséget legszemléletesebben talán Ulpianus határozta meg: „*Hostes sunt, quibus bellum publice populus Romanus decrevit vel ipse populo Romano: ceteri latrunculi vel praedones appellantur.*" (Digesta, 49.15.24) Mindez lényegében a kalózokról is elmondható, azzal a kiegészítéssel, hogy a szerző által is említett kalózlevelek kiadása meglehetősen későn, az 1856. évi párizsi deklaráció elfogadása nyomán vált tiltott magatartássá.

7. Elérkezvén a transznacionális fegyveres összeütközések elemzéséhez, a szerző – rendszerező készségét bizonyítva – sorra veszi a kategória nemzetközi jogi megítélésével kapcsolatos különféle nézeteket, megvilágítja azok elméleti hátterét és rámutat azok támadható pontjaira. Hiányérzetet kelt azonban az olvasóban a transznacionális fegyveres összeütközések történelmi kontextusba helyezésének elmaradása, mely – a kortárs esettanulmányokkal kombinálva – akár azt a téves érzetet is keltheti, hogy egy előzmények nélküli, új problémával állunk szemben. Elegendő azonban a kanadai felkelés és a Caroline-ügy előzményeire, vagy a Dél-Vietnami Nemzeti Felszabadítási Front és a Kambodzsai Egyesült Nemzeti Felszabadítási Front működésére gondolni ahhoz, hogy lássuk: a jelenség végigkíséri a nemzetközi jog történetét.

   A szerző dogmatikai elemzése összességében helytálló és megalapozott. Az opponens maradéktalanul egyetért azon következtetéssel, mely szerint a nemzetközi humanitárius jog a jelen formájában is alkalmas a transznacionális fegyveres összeütközésekkel járó problémák megfelelő szabályozására (153. oldal). Megjegyzendő, hogy ez a felismerés nem szünteti meg a transznacionális fegyveres összeütközés kategóriájának létjogosultságát. A nemzetközi jog tudománya és gyakorlata számos olyan fogalommal dolgozik, melyek feloldhatók más jogi kategóriákban anélkül, hogy különösebb aggály merülne fel ezek létezését illetően – ilyen például a „humanitárius intervenció" kifejezés is. Mivel a távolra nyúló történelmi gyökerek ellenére maga a „transznacionális fegyveres összeütközés" fogalom relatíve új keletű, az elkövetkezendő évek vagy évtizedek elméleti és gyakorlati szóhasználata fogja eldönteni, hogy ez a kifejezés szervesen és visszavonhatatlanul beépül-e a nemzetközi jog szótárába.

8. Bár a szerző gondolatmenetének végeredményével egyetért, az opponens egy sarkalatos ponton vitatja az alkalmazott premisszák helyességét. Az opponens úgy véli, hogy a területi állam belegyezésének hiánya nemcsak a megszállás terén játszik központi szerepet, hanem általában véve minden olyan határon átnyúló katonai akció esetén, melynek intenzitása meghaladja a szórványos és elszigetelt fegyveres cselekményekét (153. oldal). (A szórványos és elszigetelt cselekmények a téma szempontjából irrelevánsak.) Ily módon a területi állam beleegyezésének hiányában, valamely nem állami szereplő ellen végrehajtott műveletek még akkor is sértik az erőszak feltétlen alkalmazást igénylő tilalmát és objektíve nemzetközi fegyveres összeütközésnek minősülnek, ha ezek az állam részéről nem ütköznek ellenállásba. Jelen esetben tehát két párhuzamos konfliktussal állunk szemben: egy „aktív" nem nemzetközi fegyveres összeütközéssel és egy „passzív" nemzetközi fegyveres összeütközéssel. Eltérő esetben azt az abszurd eredményt kapnánk, hogy egy állam úgy folytathat kiterjedt katonai akciókat egy másik állam területén, hogy közben nem kell tiszteletben tartania vele szemben a

nemzetközi humanitárius jog előírásait. (Ez egyúttal a beleegyezés mint definíciós paraméter hasznosságát is megkérdőjelezi. Lásd az 1. pont alatt.)

9. A szerző jó érzékkel választotta ki az értekezés végén olvasható hét rövid esettanulmányt, és szigorú következetességgel alkalmazza rájuk az elméleti megállapításokat. Nem teljesen világos azonban a válságok bemutatásának rendező elve, így kívánatos lenne azokat kronológiai sorrendben tárgyalni. Az opponens érdemi kritikai észrevételt nem kíván megfogalmazni. Pusztán támogató érvként említi meg, hogy az al-Kaida és a Talibán összefonódásának közvetett bizonyítékaként szolgált az a körülmény is, hogy a 2011. szeptember 11. napján végrehajtott terrortámadások nyomán az Egyesült Államok – nemzetközileg is elismerten – önvédelmi helyzetbe került, hiszen egyaránt életbe léptették az Észak-atlanti Szerződés és a kölcsönös segítségnyújtásról szóló amerikaközi szerződés kollektív védelmi klauzuláját (165. oldal).

   Továbbá a 8. pontban foglalt észrevételekhez kapcsolódó érdekesség, hogy az értekezés végén elhelyezett egyik esettanulmány részben az opponens nézetét látszik alátámasztani: az iraki kormányzat – kezdeti beleegyezésének visszavonását követően – több ízben is a szuverenitás megsértésének és agressziónak minősítette a török hadsereg kurd fegyveresek elleni, határokon átnyúló akcióit (168. oldal).

10. Bírálatának végén, de változatlanul a mű jobbá tételének szándékával, az opponens még néhány másodlagos jelentőségű tényezőre szeretné felhívni a szerző figyelmét: az államok szuverén egyenlőségének kategóriája a kortárs nemzetközi jog vívmánya, a vesztfáliai béke idején ebben a értelemben még nem létezett (7. oldal); elírás található a Nemzetközi Bíróság Statútumának 38. cikk (1) bekezdése kapcsán (12. oldal); végezetül a klasszikus nemzetközi jog időszakát helyesebb lenne „*traditional international law*" formában megnevezni.

Az opponens a nyilvános vitán további kérdéseket nem kíván feltenni, de kéri a szerzőt, hogy belátása szerint reagáljon a fenti észrevételekre.

Mindent egybevetve Dr. Hoffmann Tamás doktori értekezése mind formai, mind tartalmi szempontból értékes és színvonalas tudományos munkának minősül, mely nagyban hozzájárul a transznacionális fegyveres összeütközések jelenségének megismeréséhez, és érdemi hozzájárulást jelent a témában folyó nemzetközi tudományos diskurzushoz.

Mindezekre tekintettel, az opponens tisztelettel javasolja a Bíráló Bizottságnak és az Eötvös Loránd Tudományegyetem érintett testületeinek a doktori fokozat Dr. Hoffmann Tamás részére történő odaítélését.

Budapest, 2011. október 10.

Dr. Sulyok Gábor
egyetemi docens
tudományos dékánhelyettes